FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT JEAN MISCHO

föredraget den 13 december 2001 [1]

1. I Österrike är utövande av yrket som Heilpraktiker, såsom det är känt i Tyskland, samt utbildning för att bli Heilpraktiker och reklam härför förbjudet. Oberster Gerichtshof (Österrike) (nedan kallad den hänskjutande domstolen), som ställts inför frågan huruvida detta förbud är förenligt med gemenskapsrätten, har till domstolen ställt två frågor om tolkningen av artiklarna 43 EG och 49 EG samt av rådets direktiv 92/51/EEG av den 18 juni 1992 om en andra generell ordning för erkännande av behörighetsgivande högre utbildning, en ordning som kompletterar den som föreskrivs i direktiv 89/48/EEG [2].

I — Tillämpliga bestämmelser

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

2. Artikel 1 i direktiv 92/51 stadgar följande:

"I detta direktiv används följande beteckningar med de betydelser som här anges:

...

e) *Reglerat yrke*: reglerad yrkesverksamhet eller mängd reglerade verksamheter som utgör ett yrke i en medlemsstat.

f) *Reglerad yrkesverksamhet*: yrkesmässig verksamhet som för att i ena eller andra formen få utövas i en medlemsstat direkt eller indirekt på grund av lagar och andra författningar kräver att utövaren innehar utbildningsbevis eller kompetensbevis...

..."

1 — Originalspråk: franska.
2 — EGT L 209, s. 25.

3. I artikel 2 i direktiv 92/51, som utgör den enda artikeln i kapitel II med rubriken Räckvidd, föreskrivs följande:

"Detta direktiv skall gälla för varje medborgare i en medlemsstat som vill utöva ett reglerat yrke i en värdmedlemsstat, såsom egen företagare eller såsom anställd.

Detta direktiv skall inte gälla för yrken som omfattas av ett särdirektiv om fastställande av avtal om medlemsstaternas ömsesidiga erkännande av examensbevis och inte heller verksamheter som regleras genom ett direktiv som är förtecknat i bilaga A.

..."

4. Enligt tredje skälet i rådets direktiv 93/16/EEG av den 5 april 1993 om underlättande av läkares fria rörlighet och ömsesidigt erkännande av deras utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis [3] har direktivet till syfte att underlätta för läkare att faktiskt utöva sin etableringsrätt och frihet att tillhandahålla tjänster.

5. I artikel 2 i direktivet föreskrivs i detta syfte följande:

"Varje medlemsstat skall erkänna de utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis som tilldelas medborgare i medlemsstaterna av övriga medlemsstater i enlighet med artikel 23 och som finns uppräknade i artikel 3 genom att ge dessa bevis — när det gäller rätten att påbörja och utöva verksamhet som läkare — samma innebörd inom sitt territorium som dem som medlemsstaten själv utfärdar."

De österrikiska och de tyska lagbestämmelserna

6. *I Österrike* är utbildning för bland annat sådan verksamhet som regleras i Ärztegesetz 1984 (lag om läkare) (nu Ärztegesetz 1998, BGBl. nr 169/1998) med stöd av 1.1 § i Ausbildungsvorbehaltsgesetz (lagen om utbildningsförbehåll) (BGBl. nr 378/1996) uteslutande förbehållen de i förbundslagen angivna institutionerna.

7. Enligt lagen om utbildningsförbehåll är erbjudande eller förmedling av sådan

3 — EGT L 165, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 4, s. 102.

utbildning genom andra personer eller institutioner förbjudet. Försök är straffbelagt. Reklam anses vara ett försök. Den i lagen föreskrivna sanktionen utgörs av böter upp till ett belopp av 500 000 ATS. Ogiltigheten av utbildningsavtal som träffats i strid med lagen föreskrivs inte uttryckligen som en möjlig sanktion.

8. Enligt lagmotiven (150 BlgNR 20. GP, 24) var lagstiftarens avsikt med den förevarande bestämmelsen att förhindra att inrättningar (särskilt sådana med ursprung i Tyskland) etablerar sig i Österrike och där intensivt marknadsför och erbjuder utbildning till Heilpraktiker (naturläkare eller praktiker som inte har läkarexamen), trots att en sådan verksamhet inte är tillåten enligt österrikisk lagstiftning. I motiven hänvisas också särskilt till konsumentskyddet för att förklara varför lagstiftaren ansåg att det var angeläget att agera.

9. Enligt 2.2 § i lagen om läkare innefattar utövandet av läkaryrket all verksamhet som grundas på läkarvetenskapliga kunskaper och som utförs direkt på människan eller indirekt för människan, i synnerhet diagnos och behandling av fysiska eller psykiska sjukdomar eller besvär.

10. Det framgår av 3.1 och 3.4 § i lagen om läkare att det är förbjudet för andra personer än läkare att utöva detta yrke.

11. *I Tyskland* regleras yrkesverksamheten som Heilpraktiker av Heilpraktikergesetz (lagen om naturläkare, nedan kallad HPrG) av den 17 februari 1939 (RGBl. I, s. 251), i dess lydelse enligt lag av den 2 mars 1974.

12. Alla personer som inte är innehavare av läkarlegitimation och som önskar utöva yrkesverksamhet som Heilpraktiker måste med stöd av 1.1 § i HPrG begära tillstånd för detta. Med verksamhet som Heilpraktiker förstås enligt 1.2 § i HPrG yrkesverksamhet som syftar till att ställa diagnos på, behandla eller lindra sjukdomar, lidande eller fysiska skador hos människan.

13. Enligt de tillämpliga bestämmelserna i tillämpningsföreskrifterna till HPrG (tillämpningsförordning av den 18 februari 1939, RGBl. I, s. 259) beviljas ansökan om tillstånd att utöva yrkesverksamhet som Heilpraktiker under förutsättning att inget av de ovannämnda förbuden är tillämpligt. Tillstånd vägras särskilt sökande som ännu inte fyllt 25 år, eller som inte kan intyga att han med framgång avslutat grundskolan,

eller när en av hälsovårdsmyndigheten utförd undersökning av sökandens kunskaper och förmåga visar att folkhälsan skulle vara i fara om han utövade Heilpraktikeryrket.

II — Bakgrund och förfarandet vid den nationella domstolen

14. Deutsche Paracelsus Schulen für Naturheilverfahren GmbH (nedan kallat Deutsche Paracelsus Schulen) är ett tyskt företag som sedan ungefär 20 år erbjuder kurser för utbildning till Heilpraktiker. Företaget är även etablerat i Österrike, där det ger kurser sedan ett tiotal år. Värvandet till de av företaget erbjudna kurserna sker i första hand genom tidningsannonser.

15. Med anledning av en sådan annons tog Kurt Gräbner, österrikisk medborgare bosatt i Österrike, i januari 1996 kontakt med Deutsche Paracelsus Schulen, varefter informationshandlingar samt en ansökningsblankett sändes till honom. Dessa formulär innehöll ansökningsblanketter för två Heilpraktiker-kurser (nivå I och II). För varje nivå informerades om innehållet i kurserna och även om den videoutbildning som erbjuds. I formuläret förekom bland annat följande underrättelse: "Vi vill göra er uppmärksamma på att 'Heilpraktiker' inte får utöva detta yrke i Österrike... Examen för att erhålla behörighet som 'Heilpraktiker' skall avläggas i Tyskland."

16. Kurt Gräbner undertecknade den 20 februari 1996 ett avtal om utbildning på nivå I och II och begärde att få köpa videobanden till seminarierna. Kostnaderna, inklusive inskrivningsavgiften, uppgick till sammanlagt 90 390 ATS, varav 18 000 ATS för videoprogrammet.

17. Kurt Gräbner tog därefter inte någon ytterligare kontakt med Deutsche Paracelsus Schulen. Han åberopade inte heller sin rätt att inom den angivna fristen på en vecka ta tillbaka sin ansökan och sade skriftligen aldrig upp de av honom ingångna avtalen.

18. Deutsche Paracelsus Schulen har inför de österrikiska domstolarna framställt yrkande om betalning av 90 390 ATS på grundval av det avtal om utbildning till Heilpraktiker som ingåtts med Kurt Gräbner. Deutsche Paracelsus Schulen har gjort gällande att det måste vara möjligt att göra reklam för utbildning till yrken som inte får utövas i Österrike och att utbildningen av naturläkare, trots lagen om utbildningsförbehåll, borde vara tillåten. Deutsche Paracelsus Schulen har i synnerhet framhållit att varje annan tolkning av denna lag skulle innebära att de gemenskapsrättsliga bestämmelserna åsidosätts, särskilt bestämmelserna om friheten att tillhandahålla tjänster.

19. Kurt Gräbner har inför de österrikiska domstolarna i synnerhet gjort gällande att

avtalet i fråga är ogiltigt på grund av att det strider mot lagen om utbildningsförbehåll.

20. Bezirksgericht Linz-Land, domstolen som avgjorde målet i första instans, förpliktade Kurt Gräbner genom dom av den 29 januari 1999 att betala beloppet på 90 390 ATS.

21. Landesgericht Linz, domstolen som handlade saken i andra instans, fastställde denna dom och uttalade att målet genom så kallad Revision kunde överklagas till Oberster Gerichtshof.

22. Oberster Gerichtshof har i sitt beslut om hänskjutande angett att ett avtal som strider mot ett lagstadgat förbud enligt dess rättspraxis inte endast anses vara ogiltigt när denna rättsföljd uttryckligen är angiven i lag, utan även då syftet med förbudet ovillkorligen kräver att rättshandlingen ogiltigförklaras. Oberster Gerichtshof anser att syftet med lagen om utbildningsförbehåll medför att avtalet i fråga är ogiltigt. Den nationella domstolen har emellertid ställt sig frågan huruvida den österrikiska lagstiftningen i fråga är förenlig med de gemenskapsrättsliga bestämmelserna.

III — Tolkningsfrågorna

23. Den hänskjutande domstolen beslöt därför, genom beslut av den 13 juli 2000, att vilandeförklara målet och att till domstolen ställa följande två frågor:

"1) Får en medlemsstat — särskilt efter antagandet av det andra generella direktivet för erkännande av behörighetsgivande högre utbildning, direktiv 92/51/EEG — fortsätta att föreskriva att enbart innehavare av läkarlegitimation har rätt att utöva paramedicinsk verksamhet, såsom verksamhet som naturläkare ('Heilpraktiker'), med stöd av den tyska lagen om naturläkare (RGBl. I, 251/1939, i dess gällande lydelse), eller strider detta mot artikel 43 EG om etableringsfriheten och artikel 50 EG om friheten att tillhandahålla tjänster?

2) Utgör de gemenskapsrättsliga bestämmelserna ett hinder för nationella bestämmelser som föreskriver att sådan utbildning som avser verksamhet som är reglerad i lag inom hälsovårdsområdet skall vara förbehållen vissa särskilt utsedda institutioner samt att reklam, tillhandahållande eller förmedling av sådan utbildning genom andra personer eller institutioner är förbjudet, även

om denna utbildning endast avser delområden inom medicinsk verksamhet?"

IV — Bedömning

Den första tolkningsfrågan

24. Med sin första fråga begär den hänskjutande domstolen i huvudsak att få veta huruvida nationell lagstiftning som får till verkan att utövandet av verksamhet som Heilpraktiker uteslutande förbehålls innehavare av läkarlegitimation är förenlig med gemenskapsrätten.

25. Den hänskjutande domstolen har förklarat att den är bekant med EG-domstolens dom av den 3 oktober 1990 i målet Bouchoucha [4]. Denna dom rörde en fråga som är praktiskt taget identisk med frågan i förevarande fall i den meningen att det likaså var fråga om ett paramedicinskt yrke. Domstolen fastställde i denna dom att "i den utsträckning det inte finns någon gemenskapsrättslig definition av medicinsk verksamhet faller definitionen av den verksamhet som är förbehållen läkaryrket huvudsakligen inom medlemsstaternas behörighet. Härav följer att vad angår yrkesmässigt utövande av osteopati, *står det* i avsaknad av gemenskapsrättslig reglering *var medlemsstat fritt att reglera utövandet av denna verksamhet inom dess territorium utan att skapa en diskriminering* [5] mellan landets egna medborgare och medborgare från andra medlemsstater" [6].

26. Domstolen har i domslutet i denna dom slagit fast att "i avsaknad av en harmonisering på gemenskapsnivå av verksamhet vars utövande uteslutande är förbehållet läkare utgör inte artikel 52 EG ett hinder mot att en medlemsstat förbehåller innehavare av läkarlegitimation rätten att utöva paramedicinska yrken, som till exempel osteopati".

27. Till stöd för detta resonemang, som grundas på artikel 52 i EG-fördraget (nu artikel 43 EG i ändrad lydelse), kan även artikel 46.1 EG anges. I denna artikel föreskrivs att bestämmelserna i det kapitel i fördraget som avser etableringsfriheten och åtgärder som vidtagits med stöd av dessa "*skall inte hindra* [7] tillämpning av bestämmelser i lagar och andra författningar som föreskriver *särskild behandling av utländska medborgare och som grundas på hänsyn till... allmän hälsa*" [8].

28. Det är enligt min mening möjligt att av denna bestämmelse motsatsvis dra slutsat-

4 — Mål C-61/89 (REG 1990, s. I-3551).

5 — Min kursivering.

6 — Punkt 12 i domen.

7 — Min kursivering.

8 — Min kursivering.

sen att en lagstiftning som antagits i syfte att skydda folkhälsan och som utan åtskillnad är tillämplig på alla personer som är etablerade eller som önskar etablera sig på en medlemsstats territorium inte behöver rättfärdigas. Detta påverkar visserligen inte en sökandes rätt att ifrågasätta att en lagstiftning är berättigad genom att söka visa att lagstiftningen i fråga utgör dold diskriminering, eftersom den i själva verket syftar till att göra det omöjligt eller mycket svårt för utländska medborgare att etablera sig. Det är dock svårt att se hur ett sådant påstående skulle kunna få framgång i ett fall som det förevarande, där utövandet av denna verksamhet även är förbjudet för landets egna medborgare.

29. Det skall för övrigt även erinras om artikel 47.3 EG som, även om domstolen inte uttryckligen har angett den, utgör grundvalen till hela det resonemang som domstolen har följt i domen i det ovannämnda målet Bouchoucha. Enligt denna bestämmelse förutsätter "[i] fråga om läkaryrket, liknande yrken och farmaceutiska yrken... den gradvisa avvecklingen av inskränkningarna en samordning av villkoren för att få utöva dessa yrken i de olika medlemsstaterna".

30. Den gradvisa liberaliseringen av inskränkningarna på det medicinska, paramedicinska och farmaceutiska området är alltså beroende av ett villkor som inte finns för de övriga yrkesområdena.

31. Jag anser därför att domen i det ovannämnda målet Bouchoucha är värdefull som referens för lösningen av den fråga som här behandlas.

32. Den hänskjutande domstolen har emellertid ställt sig frågan huruvida direktiv 92/51, som antagits först efter avkunnandet av domen i det ovannämnda målet Bouchoucha, eller någon annan bestämmelse i gemenskapsrätten har ändrat rättsläget på detta område.

33. I detta avseende anser Deutsche Paracelsus Schulen att direktiv 92/51 är tillämpligt på yrkesverksamhet som Heilpraktiker. Av detta följer enligt Deutsche Paracelsus Schulen att en Heilpraktiker som har rätt att utöva yrket i en medlemsstat skall ha denna rätt även i alla andra medlemsstater.

34. I likhet med Kurt Gräbner, den österrikiska regeringen och Förenade kungarikets regering samt kommissionen är min uppfattning dock att det av en uppmärksam läsning av direktiv 92/51 framgår att det inte kan påverka utgången i målet vid den nationella domstolen.

35. Såsom följer av artikel 2 i direktiv 92/51 skall detta nämligen "gälla för varje medborgare i en medlemsstat som vill

utöva *ett reglerat yrke*[9] i en värdmedlemsstat". Såsom de ovannämnda intervenienterna har angett är yrkesverksamhet som Heilpraktiker emellertid inte ett reglerat yrke i värdmedlemsstaten Österrike. Yrket är helt enkelt förbjudet där. Direktiv 92/51 är således inte tillämpligt på den fråga som behandlas här.

36. Enligt Deutsche Paracelsus Schulen förekommer inte begreppet "förbjuden yrkesverksamhet" i gemenskapsrätten, utan den skiljer endast mellan reglerade och icke reglerade yrken. Eftersom det i Österrike finns lagbestämmelser om yrkesverksamhet som Heilpraktiker, även om de föreligger i form av ett förbud, skall denna yrkesverksamhet enligt Deutsche Paracelsus Schulen anses som en reglerad yrkesverksamhet i den mening som avses i direktiv 92/51.

37. Enligt min mening kan detta argument inte godtas.

38. Begreppet "reglerat yrke" definieras nämligen i artikel 1 e i direktiv 92/51 såsom "reglerad yrkesverksamhet eller mängd reglerade verksamheter som utgör ett yrke i en medlemsstat".

9 — Min kursivering.

39. Begreppet "reglerad yrkesverksamhet" definieras i sin tur i artikel 1 f i direktiv 92/51 såsom "yrkesmässig verksamhet som för att i ena eller andra formen få utövas i en medlemsstat direkt eller indirekt på grund av lagar och andra författningar kräver att utövaren innehar utbildningsbevis eller kompetensbevis...."

40. Domstolen har dessutom i samband med tolkningen av praktiskt taget identiska bestämmelser i rådets direktiv 89/48/EEG av den 21 december 1988 om en generell ordning för erkännande av examensbevis över behörighetsgivande högre utbildning som omfattar minst tre års studier[10], redan förklarat att "... en yrkesverksamhet utgör reglerad yrkesverksamhet, när den, vad gäller villkoren för tillträde till och utövande av yrket, direkt eller indirekt regleras av bestämmelser av juridisk art, som lagar och andra författningar"[11].

41. Det framgår av dessa definitioner att en reglerad yrkesverksamhet är en yrkesverksamhet som *a priori* är tillåten men som, vad gäller tillträdet till den eller utövandet av den, är underkastad villkor som utfor-

10 — EGT L 19, s. 16; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 192.

11 — Dom av den 8 juli 1999 i mål C-234/97, Fernández de Bobadilla (REG 1999, s. I-4773), punkt 16. Se även dom av den 1 februari 1996 i mål C-164/94, Aranitis (REG 1996, s. I-135), punkt 18.

mats av medlemsstaternas myndigheter. En förbjuden yrkesverksamhet är således inte en reglerad yrkesverksamhet i den mening som avses i direktiv 92/51.

42. Den slutsats som Deutsche Paracelsus Schulen har dragit av det faktum att direktiv 92/51 enligt dess mening är tillämpligt på Heilpraktiker, och enligt vilket en Heilpraktiker som har rätt att utöva yrket i en medlemsstat även bör ha denna rätt i alla andra medlemsstater, strider enligt min mening mot det mål i gemenskapslagstiftningen om ömsesidigt erkännande av utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis som omfattas av direktiv 92/51.

43. Syftet med denna lagstiftning är nämligen att en medlemsstat skall erkänna behörighetsbevis som utfärdats av en annan medlemsstat och som är likvärdiga med de behörighetsbevis som medlemsstaten själv utfärdar. Därom vittnar till exempel andra skälet till direktiv 92/51, enligt vilket "... alla värdmedlemsstater i vilka ett yrke är reglerat tar hänsyn till kvalifikationer som förvärvats i en annan medlemsstat och avgör om dessa kvalifikationer motsvarar de kvalifikationer som den medlemsstaten kräver".

44. Det är således grundläggande för gemenskapslagstiftningen om ömsesidigt erkännande att det visas hänsyn till behörighetsbevis som medlemsstaterna har utfärdat, samtidigt som det krävs att den ena medlemsstaten gentemot den andra visar samma hänsyn i form av ett erkännande av *likvärdiga* behörighetsbevis. Att ålägga en medlemsstat att på sitt territorium tillåta utövandet av en verksamhet, trots att denna medlemsstat ansåg det vara nödvändigt att förbjuda nämnda verksamhet, står enligt min mening i fullständig kontrast till den uppfattning om hänsyn som är utmärkande för lagstiftningen om det ömsesidiga erkännandet.

45. Jag vill för alla eventualiteter även tillägga att, om yrkesverksamheten som Heilpraktiker i Tyskland skulle anses som "en reglerad yrkesverksamhet" i Österrike i den mening att sådan verksamhet i den sistnämnda medlemsstaten ingår i de verksamheter som hör till läkaryrket, skulle direktiv 92/51 ändå inte vara tillämpligt.

46. Det ömsesidiga erkännandet av läkares utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis regleras nämligen av rådets direktiv 93/16/EEG av den 5 april 1993 om underlättande av läkares fria rörlighet och ömsesidigt erkännande av deras utbildnings-, examens- och andra behörighetsbevis [12]. Detta område undantas därför från tillämpningsområdet för direktiv 92/51, med stöd av artikel 2.2 i detta, enligt vilken direktiv 92/51 "inte (skall) gälla för yrken som omfattas av ett särdirektiv om fastställande av avtal om medlemsstaternas ömsesidiga erkännande av examensbevis".

12 — EGT L 165, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 4, s. 102.

47. Av det anförda följer att direktiv 92/51 inte är tillämpligt på den fråga som här behandlas.

48. Enligt min mening finns det inte heller några andra bestämmelser i gemenskapsrätten som har tillkommit efter den ovannämnda domen som skulle kunna påverka denna slutsats. Endast direktiv 93/16 skulle kunna åberopas i detta avseende. Det kan dock, såsom kommissionen har gjort, konstateras att förevarande mål inte avser erkännandet av en läkarlegitimation. Direktiv 93/16 kan därför inte ha någon betydelse i diskussionen.

49. Deutsche Paracelsus Schulen har i andra hand emellertid påpekat att "om omständigheterna som ligger till grund för domen i målet Bouchoucha fortfarande är desamma — det vill säga 'avsaknad av harmonisering på gemenskapsnivå vad gäller verksamhet som uteslutande hör till utövandet av läkaryrket' — är det i alla fall oacceptabelt att medlemsstaterna inskränker eller omöjliggör den fria rörligheten för tjänster genom att helt enkelt förbehålla läkare rätten att utöva viss verksamhet som, i en annan medlemsstat, en icke läkarutbildad person lagligen får utöva".

50. Genom att hänvisa till domen av den 9 mars 1999 i målet Centros [13] har Deutsche Paracelsus Schulen närmare påpekat att nationella åtgärder som kan hindra eller göra det mindre attraktivt att utöva de grundläggande friheter som garanteras av fördraget skall uppfylla fyra förutsättningar. De skall tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt, de skall motiveras av tvingande hänsyn till allmänintresset, de skall vara ägnade att säkerställa förverkligandet av den målsättning som eftersträvas genom dem, och de skall inte gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå denna målsättning.

51. Hur skall detta argument bedömas?

52. I domen i målet Centros återges på denna punkt endast den rättspraxis från domstolen som först fastställts genom domar av den 31 mars 1993 i målet Kraus [14], av den 30 november 1995 i målet Gebhard [15], och av den 4 juli 2000 i målet Haim [16]. Dessa domar har avkunnats senare än domen i det ovannämnda målet Bouchoucha.

53. Dessa fyra förutsättningar har dessutom återgivits i dom av den 1 februari 2001 i målet Mac Quen m.fl. [17] Detta mål avsåg nationell lagstiftning enligt vilken vissa synundersökningar förbehölls

13 — Mål C-212/97 (REG 1999, s. I-1459).

14 — Mål C-19/92 (REG 1993, s. I-1663), punkt 32.
15 — Mål C-55/94 (REG 1995, s. I-4165), punkt 37.
16 — Mål C-424/97 (REG 2000, s. I-5123), punkt 57.
17 — Mål C-108/96 (REG 2001, s. I-837).

ögonläkare och inte fick utföras av optiker, och således omständigheter som är tämligen lika dem i målet Bouchoucha och i förevarande mål. Domstolen erinrade i domen i målet Mac Quen m.fl. till att börja med om att en av parterna i målet vid den nationella domstolen som stöd för sitt påstående åberopat att domstolen i domen i det ovannämnda målet Bouchoucha hade fastställt att det i avsaknad av gemenskapslagstiftning avseende den paramedicinska verksamheten står varje medlemsstat fritt att reglera denna verksamhet inom sitt territorium, under förutsättning att ingen diskriminering görs mellan statens egna medborgare och medborgare från andra medlemsstater, och att samma överväganden är tillämpliga på målet vid den nationella domstolen.

54. Domstolen har vidare fastslagit följande:

"Under den tid som denna harmonisering inte genomförts avseende de i målet vid den nationella domstolen berörda verksamheterna, är medlemsstaterna i princip behöriga att fastställa villkoren för att påbörja nämnda verksamheter. De är likväl skyldiga att iaktta såväl de grundläggande friheter som föreskrivs i EG-fördraget (se dom av den 29 oktober 1998 i de förenade målen C-193/97 och C-194/97, De Castro Freitas och Escallier, REG 1998, s. I-6747, punkt 23, och av den 3 oktober 2000 i mål C-58/98, Corsten, REG 2000, s. I-7919, punkt 31).

Enligt artikel 52 andra stycket i fördraget skall etableringsfriheten utövas på de villkor som etableringslandets lagstiftning föreskriver för sina egna medborgare. Härav följer att i de fall rätten att starta eller utöva en särskild verksamhet är reglerad i värdmedlemsstaten skall medborgare i andra medlemsstater som vill utöva denna verksamhet i princip uppfylla de villkor som följer av dessa bestämmelser (dom av den 30 november 1995 i mål C-55/94, Gebhard, REG 1995, s. I-4165, punkt 36).

Det framgår emellertid av domstolens rättspraxis att nationella åtgärder som kan hindra utövandet av de grundläggande friheter som garanteras av fördraget kan vara berättigade endast om de uppfyller fyra förutsättningar... [18]."

55. Detta resonemang ger mig anledning till följande anmärkningar. Medlemsstaterna skall obestridligen utöva sin behörighet på det medicinska området med iakttagande av de grundläggande friheter som garanteras av fördraget, men det kan endast vara fråga om grundläggande friheter såsom dessa faktiskt garanteras av fördraget.

56. I fördraget föreskrivs dock att etableringsfriheten skall utövas "på de villkor

18 — Punkterna 24—26.

som etableringslandets lagstiftning föreskriver för egna medborgare". Enligt artikel 47.3 EG förutsätter dessutom den gradvisa avvecklingen av inskränkningarna, i fråga om läkaryrket, liknande yrken och farmaceutiska yrken, en samordning av villkoren för att dessa yrken skall få utövas i de olika medlemsstaterna.

57. Utöver dessa bestämmelser som, på det medicinska området och liknande områden, konkret fastställer innehållet i eller räckvidden av den grundläggande frihet som kallas "etableringsfrihet", *som fördraget syftar till att garantera*, kan det således inte finnas någon oskriven regel enligt vilken nationell lagstiftning, som innehåller bestämmelser som inte existerar i lagstiftningen i den medlemsstat från vilken den enskilde som önskar flytta kommer, i kraft av själva sakförhållandet (*ipso facto*) skapar en "inskränkning", och att denna endast kan tolereras om den kan rättfärdigas av "tvingande hänsyn till allmänintresset". Ett sådant rättfärdigande bör följaktligen inte krävas. Jag delar därför den uppfattningen att artikel 43 EG förbjuder direkt och indirekt diskriminering, men att den inte generellt förbjuder alla medlemsstater att ha en strängare lagstiftning än någon av de andra medlemsstaterna, och alltså inte ålägger medlemsstaten att motivera denna "inskränkning" [19]. Just denna lagstiftning kan för övrigt visa sig vara mer liberal än lagstiftningen i några andra medlemsstater, och om resonemanget förs till sitt slut kan man komma till slutsatsen att det endast är den mest liberala lagstiftningen som är förenlig med fördraget. Men det är säkert inte denna typ av automatisk harmonisering på grundval av minsta möjliga nämnare som är syftet med artikel 47.3 EG.

58. Men även om de ovannämnda fyra förutsättningarna tillämpas i förevarande fall tycks det som om slutsatsen i vart fall måste dras att Österrike har rätt att förbehålla läkare rätten att utöva den verksamhet som utövas av Heilpraktiker i Tyskland.

59. För det första har inte någon av intervenienterna bestridit att bestämmelsen, enligt vilken endast läkare får utöva verksamheten i fråga, är tillämplig oberoende av de av bestämmelsen berörda personernas nationalitet och etableringsmedlemsstat.

60. Vad gäller den andra och den tredje förutsättningen är denna bestämmelse enligt min mening berättigad av tvingande hänsyn till allmänintresset som avser skyddet av folkhälsan. Bestämmelsen är även ägnad att säkerställa att detta mål uppnås. Det kan i detta avseende hänvisas till domen i det ovannämnda målet Mac Quen m.fl., i vilken följande analys, som enligt min mening helt och hållet kan överföras

19 — Beträffande debatten i denna fråga se bland annat P. Troberg i Groeben-Thiesing-Ehlermann, *Kommentar zum EU-/EG-Vertrag*, Nomos, femte upplagan, volym 1, s. 1331 ff.

på den fråga som här behandlas, genomfördes:

"När det gäller frågan huruvida det föreligger tvingande hänsyn till allmänintresset som kan motivera den inskränkning av etableringsfriheten som följer av det omtvistade förbudet erinrar domstolen om att skydd för folkhälsan ingår i de hänsyn som enligt artikel 56.1 i EG-fördraget (nu artikel 46.1 EG i ändrad lydelse) kan motivera inskränkningar som följer av en särskild reglering för utländska medborgare. Skydd för folkhälsan kan sålunda i princip motivera även nationella åtgärder som tillämpas utan åtskillnad, såsom i förevarande fall.

Vikten av att skydda folkhälsan framhålls också av att det i artikel 3 o i EG-fördraget (nu artikel 3.1 p EG i ändrad lydelse) föreskrivs att gemenskapens verksamhet, på de villkor och i den takt som anges i fördraget, skall innefatta bidrag till att uppnå en hög hälsoskyddsnivå.

Om en medlemsstat väljer att förbehålla en viss yrkesgrupp, såsom ögonläkare, som besitter särskilda kvalifikationer rätten att på deras patienter utföra en objektiv synundersökning med hjälp av ett sofistikerat instrument som gör det möjligt att mäta trycket i ögat, fastställa synfältet eller analysera näthinnan, kan detta anses vara ett medel som är ägnat att uppnå en hög hälsoskyddsnivå." [20]

61. Så är med nödvändighet även fallet när en medlemsstat förbehåller läkare den verksamhet som i andra medlemsstater utförs av Heilpraktiker.

62. Vad slutligen beträffar den fjärde förutsättningen tycks den österrikiska bestämmelsen i fråga inte heller gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå den eftersträvade målsättningen, det vill säga skyddet av folkhälsan.

63. Enbart det faktum att Tyskland erkänner Heilpraktiker-yrket är inte belägg för att den österrikiska bestämmelsen skulle vara oproportionerlig. Som domstolen även har fastställt i domen i det ovannämnda målet Mac Quen m.fl. finns det anledning att erinra om att "det förhållandet att en medlemsstat tillämpar bestämmelser som är mindre stränga än dem som tillämpas av en annan medlemsstat inte i sig innebär att de senare bestämmelserna är för långtgående och därmed oförenliga med gemenskapsrätten (se dom av den 10 maj 1995 i mål C-384/93, Alpine Investments, REG 1995, s. I-1141, punkt 51, och av den 12 december 1996 i mål C-3/95, Reisebüro Broede, REG 1996, s. I-6511, punkt 42).

20 — Domen i det ovannämnda målet Mac Quen m.fl., punkterna 28—30.

Att en medlemsstat har valt ett annat skyddssystem än det som har antagits i en annan medlemsstat påverkar inte i sig bedömningen av om bestämmelserna på området är nödvändiga och står i proportion till sitt syfte (dom av den 21 oktober 1999 i mål C-67/98, Zenatti, REG 1999, s. I-7289, punkt 34)." [21]

64. Det förhållandet att österrikisk lag, enligt Deutsche Paracelsus Schulen, tillåter att efter en enkel anmälan till myndigheterna utöva flera verksamheter som hör till hälsovården i vid mening (till exempel utövandet av "stödverksamhet" i syfte att uppnå fysisk eller energetisk balans, eller yrkesverksamhet som "socialrådgivare") visar inte heller att den österrikiska regleringen skulle vara oproportionerlig. Det har nämligen inte visats att dessa verksamheter hör till yrkesverksamhet som läkare i Österrike och på så sätt skulle vara jämförbara med den verksamhet som en Heilpraktiker utövar.

65. Argumentet från Deutsche Paracelsus Schulen att det faktum att ett stort antal patienter från de österrikiska delstater som gränsar till Tyskland anlitar Heilpraktikertjänster i Bayern, utan att detta har en negativ inverkan på hälsosituationen i dessa delstater i förhållande till Österrike i övrigt, visar att regleringen i fråga är oproportionerlig, kan inte heller godtas.

66. Oberoende av det faktum att det rör sig om ett påstående från Deutsche Paracelsus Schulen för vars stöd något bevis inte lämnats eller ens någon konkret information har anförts, kan det nämligen inte anses att en åtgärd är proportionerlig i förhållande till målet att skydda hälsan endast när den skyddar befolkningen mot faror eller mot negativ inverkan på hälsosituationen. En åtgärd kan även vara proportionerlig om den bidrar positivt till skyddet av befolkningens hälsa genom en ytterligare garanti för hälsan, som garantin i förevarande fall, som följer av kravet att vissa handlingar endast får utföras av personer som har fått en mer omfattande utbildning än den som Heilpraktikern erhållit.

67. Av samma skäl kan man enligt min mening inte, såsom Deutsche Paracelsus Schulen har hävdat, kräva att en medlemsstat, i förevarande fall Österrike, i sina beslut skall beakta de positiva utvärderingar som i en annan medlemsstat, i förevarande fall Tyskland, har gjorts beträffande Heilpraktikers verksamhet. Frågan gäller nämligen inte huruvida Heilpraktiker uppnår goda eller dåliga resultat, utan huruvida en medlemsstat handlar oproportionerligt när den kräver att rätten att utöva viss verksamhet i folkhälsans intresse skall förbehållas personer som har avlagt läkarexamen.

68. Om frågan formuleras på så sätt kräver den enligt min mening ett svar i enlighet

21 — Domen i det ovannämnda målet Mac Quen m.fl., punkterna 33 och 34.

med kommissionens förslag enligt vilken "ett generellt förbud att utöva verksamheten måste ses som en nödvändig åtgärd för att uppnå det önskade målet, eftersom någon mindre ingripande åtgärd än detta förbud inte tycks vara för handen. Proportionalitetsprincipen har således beaktats."

69. Förbudet att utöva yrkesverksamhet som Heilpraktiker är enligt min mening således förenligt med artikel 43 EG om etableringsfriheten. Det finns för övrigt inga skäl som talar för att bedömningen skulle vara annorlunda i vad avser artikel 49 EG om friheten att tillhandahålla tjänster.

70. Jag föreslår följaktligen att domstolen skall svara den hänskjutande domstolen att artiklarna 43 EG och 49 EG inte hindrar att en medlemsstat föreskriver att enbart innehavare av läkarlegitimation har rätt att utöva paramedicinsk verksamhet, såsom verksamhet som naturläkare (Heilpraktiker), i den mening som avses i den tyska lagen om naturläkare.

Den andra tolkningsfrågan

71. Med sin andra fråga begär den hänskjutande domstolen att få veta huruvida de gemenskapsrättsliga bestämmelserna tillåter att en medlemsstat förbehåller sådan utbildning som avser i lag reglerad verksamhet inom hälsovårdsområdet särskilt utsedda institutioner och förbjuder andra personer eller institutioner att tillhandahålla eller förmedla sådan utbildning, eller att göra reklam för den, även om utbildningen endast avser delområden inom medicinsk verksamhet.

72. Deutsche Paracelsus Schulen anser att ett sådant förbud strider mot gemenskapsrätten, medan Kurt Gräbner, den österrikiska regeringen och Förenade kungarikets regering har hävdat motsatsen. Enligt kommissionen måste man skilja mellan etableringsfriheten och friheten att tillhandahålla tjänster. Medan förbudet enligt kommissionen är förenligt med artikel 43 EG, är det inte förenligt med artikel 49 EG.

73. Med hänsyn till hur frågan har formulerats av den hänskjutande domstolen är det enligt min mening ändamålsenligt att göra åtskillnad mellan förbudet att utbilda Heilpraktiker i Österrike och förbudet att göra reklam för denna utbildning.

Förbudet att utbilda Heilpraktiker i Österrike

74. Enligt 1 § i den österrikiska lagen om utbildningsförbehåll är "sådan utbildning

till yrkesverksamhet som är reglerad... i förbundslagen... och som fastställer villkoren för utövandet och representationen av läkaryrket... uteslutande förbehållen de i förbundslagen angivna institutionerna. Erbjudande eller förmedling av sådan utbildning genom andra personer eller institutioner är förbjudet....”

75. Av denna ordalydelse följer att förbudet i Österrike att utbilda Heilpraktiker är allmänt och att det därför skall anses drabba såväl den utbildning som ges av en institution eller en organisation som är belägen i en annan medlemsstat än Österrike och som vill etablera sig i Österrike, som den utbildning som ges av ett organ som har sitt säte i en annan medlemsstat och som i Österrike vill erbjuda en tjänst med denna utbildning. Det förefaller således vara ändamålsenligt att, såsom kommissionen har föreslagit, analysera den hänskjutande domstolens fråga med hänsyn till såväl etableringsfriheten som friheten att tillhandahålla tjänster.

76. *Etableringsfriheten* innefattar enligt artikel 43 EG som bekant ”rätt att starta och utöva verksamhet som egenföretagare samt rätt att bilda och driva företag... på de villkor som etableringslandets lagstiftning föreskriver för egna medborgare...”, och enligt artikel 46.1 EG är en medlemsstat skyldig att rättfärdiga sin lagstiftning endast om den tillämpar en särskild ordning för utländska medborgare. En enskild kan på sin höjd försöka att bevisa att en lagstiftning som är tillämplig utan åtskillnad utgör en dold diskriminering.

77. Då det dessutom i förevarande fall är fråga om utbildning eller yrkesutbildning kan det också hänvisas till artiklarna 149.1 EG och artikel 150.1 EG, i vilka det föreskrivs att ”[g]emenskapen skall bidra till utvecklingen av en utbildning av god kvalitet genom att främja samarbetet mellan medlemsstaterna och genom att vid behov stödja och komplettera deras insatser, *samtidigt som gemenskapen fullt ut skall respektera medlemsstaternas ansvar för undervisningens innehåll och utbildningssystemens organisation*[22]...” respektive att ”[g]emenskapen skall genomföra en yrkesutbildningspolitik som skall understödja och komplettera medlemsstaternas insatser, *samtidigt som gemenskapen fullt ut skall respektera medlemsstaternas ansvar för yrkesutbildningens innehåll och organisation*[23]”.

78. I fjärde punkten i de ovannämnda artiklarna tilläggs att ”rådet (skall)... besluta om stimulansåtgärder *som dock inte får omfatta någon harmonisering av medlemsstaternas lagar eller andra författningar*”[24] respektive att ”rådet (skall) besluta om åtgärder för att bidra till att de mål som anges i denna artikel uppnås,

22 — Min kursivering.
23 — Min kursivering.
24 — Min kursivering.

dock utan att dessa åtgärder får omfatta någon harmonisering av medlemsstaternas lagar eller andra författningar[25]".

79. Gemenskapens institutioner kan således inte vidta någon åtgärd i direkt syfte att harmonisera innehållet i den utbildning eller yrkesutbildning som en medlemsstat ger, eller harmonisera strukturen av medlemsstaternas utbildningssystem i allmänhet eller av deras yrkesutbildning i synnerhet.

80. Enligt min mening kan bestämmelserna om etableringsfrihet alltså inte tolkas på så sätt att artiklarna 149 EG och 150 EG därmed indirekt skulle förlora sin mening.

81. Så vore fallet om Österrike hade skyldighet att på sitt territorium tillåta inrättningar som kommer från en annan medlemsstat och som erbjuder utbildning till Heilpraktiker. Det skulle då vara mycket svårt för Österrike att förbjuda de egna medborgarna att skapa inrättningar för samma utbildning. I vart fall skulle Österrikes behörighet enligt de ovannämnda bestämmelserna att fritt bestämma innehållet i och strukturen av utbildningen på dess territorium ifrågasättas.

25 — Min kursivering.

82. Även om dessa synpunkter, som grundats på en grammatisk tolkning, lämnades utan beaktande, och förbudet i den österrikiska lagstiftningen således uteslutande undersöks med avseende på domstolens rättspraxis, enligt vilken nationella åtgärder som kan störa eller göra det mindre attraktivt att utöva de grundläggande friheterna som garanteras av fördraget, däribland således etableringsfriheten, måste uppfylla de fyra förutsättningar som redan undersökts ovan, skall enligt min mening förbudet att utbilda Heilpraktiker, såsom det förekommer i Österrike, dock godtas.

83. Deutsche Paracelsus Schulen anser inte att dessa förutsättningar är uppfyllda i förevarande fall. Deutsche Paracelsus Schulen har i synnerhet påpekat att utbildningsförbudet endast kan anses vara motiverat av tvingande hänsyn till allmänintresset i det fall en yrkesverksamhet är så anstötlig och/eller farlig att den skadar den allmänna ordningen till den grad att det förefaller vara motiverat att "rycka upp det onda med roten".

84. Jag har samma uppfattning som Deutsche Paracelsus Schulen när det gäller att förklara att ett förbud att utbilda Heilpraktiker inte kan anses vara automatiskt motiverat på grund av att det är förbjudet att utöva yrkesverksamhet som Heilpraktiker. Enligt domstolens rättspraxis skall det nämligen undersökas huruvida utbildningsförbudet självt är motiverat av tvingande hänsyn till allmänintresset.

85. Så är enligt min mening fallet i förevarande mål. Jag ansluter mig nämligen till ställningstagandet från kommissionen, enligt vilken "förbudet för de omtvistade utbildningsinstitutionerna på det österrikiska territoriet mot bakgrund inte endast av hänsyn till preventiv hälsovård utan även till *lagstiftarens* intresse av *samstämmighet gentemot konsumenten och befolkningen i sin helhet*[26] förefaller vara motiverat".

86. Under den muntliga förhandlingen påpekade kommissionen dessutom att den fria utbildningen av Heilpraktiker i Österrike skulle kunna innebära främjande av ett rättsstridigt utövande av yrkesverksamhet som Heilpraktiker. Enligt min mening är det faktiskt befogat att säga att om utbildningen av Heilpraktiker erbjöds fritt i praktiskt taget hela Österrike, medan utövandet av yrkesverksamhet som Heilpraktiker är förbjudet där, skulle det skapa en förvirring som kunde minska befolkningens medvetenhet om förbudet att utöva detta yrke. Berörda personer skulle kunna säga sig att "om jag får lära mig yrket kan det väl ändå inte vara så farligt om jag utövar det".

87. Jag anser följaktligen att det finns ett självständigt berättigande för förbudet mot utbildning av Heilpraktiker på så sätt att förbudet tjänar till att hindra att förbudet att utöva yrkesverksamhet som Heilpraktiker inte förlorar sin trovärdighet. Detta utgör enligt min mening tvingande hänsyn till allmänintresset. Om ett sådant förbud som förbudet att utöva yrkesverksamhet som Heilpraktiker är giltigt kan medlemsstaten nämligen inte fråntas möjligheten att konsekvent och trovärdigt tillämpa det.

88. I likhet med kommissionen anser jag dessutom att någon mindre ingripande åtgärd än det allmänna förbudet för etablering inte tycks vara för handen. I synnerhet kan enligt min mening det förtydligande som utbildningsinrättningarna har lämnat, nämligen att Heilpraktikeryrket inte får utövas i Österrike, inte förhindra att det uppstår förvirring. Förvirringen följer nämligen av det motsägelsefulla mellan å ena sidan förbudet att utöva Heilpraktikeryrket och å andra sidan tillståndet att lära sig detta yrke. Nämnda förtydligande kan inte hindra denna motsägelse, utan innebär tvärtom att den blir särskilt tydlig.

89. Jag anser således att etableringsfriheten inte åsidosätts genom förbudet att utbilda Heilpraktiker, såsom det föreligger i Österrike.

90. I vad avser *friheten att tillhandahålla tjänster* anser kommissionen att "förbudet att erbjuda en utbildning till naturläkare *i utlandet*[27] och att i det syftet sprida reklam, i vilken konsumenten i förväg

26 — Min kursivering.

27 — Min kursivering.

informeras om att detta yrke inte får utövas i Österrike, förefaller inte vara en nödvändig åtgärd, med avseende på såväl folkhälsan som konsumentskyddet. En sådan praxis åsidosätter proportionalitetsprincipen och kan i slutändan inte anses vara berättigad."

91. Det följer dock av det ovan anförda att kommissionen i samband med sin argumentering om friheten att tillhandahålla tjänster har uttalat sig om möjligheten att i Österrike göra reklam för en utbildning till Heilpraktiker som erbjuds i utlandet — en fråga som kommer att behandlas nedan — snarare än om frågan huruvida gemenskapsrätten utgör hinder för att en medlemsstat förbjuder att en inrättning belägen i utlandet på sitt territorium kan erbjuda tjänster avseende utbildning till Heilpraktiker.

92. Den sistnämnda frågan kräver dock att bli behandlad med beaktande av ordalydelsen i den andra tolkningsfrågan från den hänskjutande domstolen, som begär att få en analys i perspektivet av artiklarna 43 EG *och* 49 EG samt mot bakgrund av upplysningar som erhållits under förhandlingen, enligt vilka kurser i form av "vandringsseminarier" kan erbjudas i Österrike.

93. Det förefaller dock som om de fyra förutsättningarna, som även är tillämpliga i fråga om friheten att tillhandahålla tjänster, är uppfyllda vad gäller förbudet för de inrättningar som är belägna utanför Österrike att i form av tillhandahållande av tjänster i Österrike utbilda Heilpraktiker.

94. Den motsägelsefulla situationen, som skapar förvirring och därmed minskar medvetenheten beträffande förbudet att utöva Heilpraktiker-yrket, skulle bestå även om utbildningen till Heilpraktiker skulle erbjudas på det österrikiska territoriet. Det har i detta avseende ingen betydelse om utbildningen ges av en inrättning belägen i Österrike eller av en inrättning belägen i en annan medlemsstat, som erbjuder utbildningen i form av en tjänst på det österrikiska territoriet.

95. Jag anser således att ett sådant förbud att utbilda Heilpraktiker, som det som föreligger i Österrike, även är giltigt från synpunkten av friheten att tillhandahålla tjänster.

Förbudet att göra reklam för utbildningen till Heilpraktiker

96. I sin andra fråga begär den hänskjutande domstolen även att få veta huruvida artiklarna 43 EG och 49 EG utgör hinder

för ett förbud, såsom det förbud som föreskrivs av den österrikiska lagstiftningen, att göra reklam för en utbildning av Heilpraktiker.

97. I första hand skall omfattningen av förbudet att göra reklam för en utbildning av Heilpraktiker granskas.

98. Om förbudet endast avser reklam för en utbildning av Heilpraktiker *som ges i Österrike*, kan den enligt min mening inte kritiseras vare sig mot bakgrund av artikel 43 EG eller mot bakgrund av artikel 49 EG. Eftersom utbildningen av Heilpraktiker är förbjuden i Österrike, är det endast logiskt att även reklam för denna utbildning skall vara förbjuden. En sådan reklam skulle för övrigt vara meningslös, eftersom den skulle locka människor till en begivenhet som inte kan äga rum.

99. En helt annan fråga är huruvida reklam för en utbildning av Heilpraktiker *som ges i utlandet* är förbjuden i Österrike. Tillfrågad av domstolen på denna punkt har den österrikiska regeringen svarat att den österrikiska lagen om utbildningsförbehåll inte förbjuder sådan reklam.

100. Även om det ankommer på den hänskjutande domstolen att tolka den österrikiska lagen i detta avseende, förefaller den österrikiska regeringens förklaring vara övertygande. I 1.2 §[28] i lagen förbjuds nämligen tydligt reklam för verksamhet som är förbjuden enligt 1.1 § i lagen. Enligt min mening är det fullständigt uteslutet att den österrikiska lagstiftaren skulle ha velat förbjuda utbildningar av Heilpraktiker som ges i utlandet.

101. Någon gemenskapsrättslig fråga uppstår inte, eftersom reklam för en utbildning av Heilpraktiker som ges i utlandet således uppenbarligen inte är förbjuden.

102. Om emellertid den hänskjutande domstolen — rent hypotetiskt — ändå skulle komma till slutsatsen att den österrikiska lagen förbjuder reklam i Österrike för utbildning av Heilpraktiker som ges i utlandet, skulle jag i likhet med kommissionen anse att ett sådant förbud strider mot artikel 49 EG.

103. En sådan reklam skulle nämligen vare sig kunna hota det österrikiska hälsovårdssystemet eller, på grund av att den utgår från utländska inrättningar för utbildning som ges i utlandet, allvarligt bidra till att

28 — Denna bestämmelse har följande lydelse: "Ett försök i denna riktning utgör en överträdelse. Reklam skall likställas vid ett försök."

skapa förvirring hos befolkningen om förbudet att utöva Heilpraktiker-yrket i Österrike.

104. Enligt min mening skulle medlemsstaten dock ha rätt att i konsumentens intresse kräva att det i reklamen preciseras att Heilpraktiker-yrket inte kan utövas på dess territorium.

105. Jag föreslår följaktligen att domstolen skall besvara den andra frågan så att artiklarna 43 EG och 49 EG inte utgör ett hinder för nationella bestämmelser som föreskriver att sådan utbildning som ges på medlemsstatens territorium och som avser verksamhet som är reglerad i lag inom hälsovårdsområdet skall vara förbehållen vissa särskilt utsedda institutioner samt att reklam, tillhandahållande eller förmedling av sådan utbildning genom andra personer eller institutioner är förbjudet, även om denna utbildning endast avser delområden inom medicinsk verksamhet. Artikel 49 EG utgör däremot ett hinder för en medlemsstat att förbjuda reklam för en sådan utbildning som ges i en annan medlemsstat, förutsatt att denna reklam upplyser allmänheten om förbudet att utöva det yrke som är föremål för utbildningen på den förstnämnda medlemsstatens territorium.

V — Förslag till avgörande

106. Med hänsyn till det ovan anförda föreslår jag att domstolen skall svara den hänskjutande domstolen att

— artiklarna 43 EG och 49 EG inte hindrar att en medlemsstat föreskriver att enbart innehavare av läkarlegitimation har rätt att utöva paramedicinsk verksamhet, såsom verksamhet som naturläkare (Heilpraktiker) i den mening som avses i den tyska lagen om naturläkare,

— artiklarna 43 EG och 49 EG inte utgör ett hinder för nationella bestämmelser som föreskriver att sådan utbildning som ges på medlemsstatens territorium och som avser verksamhet som är reglerad i lag inom hälsovårdsområdet, skall vara förbehållen vissa särskilt utsedda institutioner samt att reklam, tillhandahållande eller förmedling av sådan utbildning genom andra personer eller institutioner är förbjudet, även om denna utbildning endast avser delområden inom medicinsk verksamhet. Artikel 49 EG utgör däremot ett hinder för en medlemsstat att förbjuda reklam för en sådan utbildning som ges i en annan medlemsstat, förutsatt att denna reklam upplyser allmänheten om förbudet att utöva det yrke som är föremål för utbildningen på den förstnämnda medlemsstatens territorium.